

Toespraak Anouchka van Miltenburg, Voorzitter van de Tweede Kamer in de Tweede Kamer 2015

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

“We dachten dat we na de capitulatie van Japan zouden terugkeren naar ons oude leven. Maar niets was minder waar.” Het is een citaat van de ouders van Margaret Leidelmeijer, die ik onlangs ontmoette in het Indisch herinneringscentrum op Bronbeek. Zij leidde mij daar rond door de tentoonstelling ‘Het verhaal van Indië’.

Het citaat maakt duidelijk dat het einde van de Japanse bezetting van Nederlands- Indië – morgen precies zeventig jaar geleden – een breukvlak vormt. Japan capituleerde; de Tweede Wereldoorlog was voorbij. Maar deze bevrijding was heel anders dan in Nederland enkele maanden daarvoor. Nederlanders vierden die bevrijding uitbundig, en begonnen direct met de wederopbouw. Er was weer perspectief; een bétère tijd brak aan. De wonden die de oorlog had achtergelaten moesten nog genezen, maar de meeste mensen konden hun oude leven weer oppakken.

Dat de oorlog in Nederlands-Indië voortduurde, daar was hier eigenlijk weinig aandacht voor – laat staan voor het feit dat daar, na de bezetting, gelijk een nieuwe oorlog uitbrak. De mensen in Nederlands-Indië hadden geen tijd om te rouwen, of om te bouwen aan een nieuwe toekomst. Het is moeilijk te bevatten hoe zwaar, hoe verwarrend die periode – die Bersiap-tijd – moet zijn geweest. Overal was chaos. Er was niets of niemand om op terug te vallen. Vrienden werden vijanden, en andersom waren het opeens de Japanners die Nederlanders en Indo-Europeanen moesten beschermen tegen Indonesische vrijheidsstrijders.

De honderdduizenden mensen die Nederlands-Indië verlieten in de periode vanaf 1945 tot ver in de jaren '50, hoefden in Nederland niet op een warm welkom te rekenen. Wat ze aantroffen was een naar binnen gekeerd land, druk bezig zichzelf weer op de rails te krijgen. In Bronbeek zag ik een zaal, ingericht als wachtruimte waar de repatrianten uit Nederlands-Indië werden opgevangen. Hij was grauw en kaal, en laat duidelijk zien dat er geen licht, geen warmte was voor mensen die álles hadden achtergelaten; hun thuisland, hun huis, vaak ook hun familie. Er was geen ruimte voor hun verhalen. De wederopbouw eiste decennialang alle aandacht op. Wat er in Nederlands-Indië was gebeurd, was letterlijk en figuurlijk ver weg.

Heel langzaam kwam daar verandering in. Dat ging niet vanzelf. Veel mensen hebben er hard hun best voor moeten doen.

Deze Indische plaquette dateert uit 1985, veertig jaar na het einde van de oorlog, en pas vijftien jaar daarvoor vond de eerste officiële nationale herdenking plaats van de capitulatie van Japan en het einde van de Tweede Wereldoorlog in Zuidoost-Azië. Hoewel Nederlands-Indië sinds 1950 onderdeel is van de nationale dodenherdenking, moet het voor de Indische gemeenschap wrang zijn geweest, dat er in Nederland lange tijd nauwelijks aandacht was voor de gebeurtenissen daarginds. Na de bezetting door Japan en de gewelddadige Bersiap- periode en de onafhankelijkheidsoorlog, volgde voor de Indische mensen in Nederland de strijd om erkenning. Erkenning van hun geschiedenis in Nederlands- Indië, en de erkenning van hun aanwezigheid hier in Nederland, als volwaardige en gelijkwaardige burgers, en een vanzelfsprekend onderdeel van onze samenleving.

De pijn om het verleden zal nooit helemaal verdwijnen, maar de tijd slijpt de ruwe randjes. Onlangs (15 juli 2015) was ik te gast bij de ambassadeur van Japan, ter ere van de viering van het tienjarig bestaan van het Peace Exchange Program. Een programma bedoeld om slachtoffers van de oorlog in Nederlands-Indië te helpen hun ervaringen een plek te geven. Eén van de deelnemers, Wilhelmine van Boxtel, hield bij deze gelegenheid een speech, die grote indruk op mij maakte. Zij zei: "Voor mij persoonlijk was het niet mogelijk om in de buurt te komen van een Japanner, wie hij of zij ook was. Toch had ik de moed, het lef om de uitnodiging te accepteren. Dat kon omdat ik veel energie heb gestoken in de verwerking van mijn ervaringen. Al die Japanreizigers, iedereen heeft dat zo op zijn of haar eigen manier gedaan."

Het laat zien dat de tijd mensen kan veranderen. Het doet misschien geen wonderen, maar het maakt wél dat we gebeurtenissen van een afstandje kunnen bekijken en analyseren. En misschien, ik weet het niet zeker, maar misschien was dat nodig; moesten we de tijd z'n werk laten doen. In Nederland kwam er in ieder geval langzaam ruimte voor de verhalen van de mensen uit Nederlands-Indië; ontstond het besef dat ook zij pijn en verdriet en ellende hebben gekend; dat de Tweede Wereldoorlog niet alleen ging over Nederland en Duitsland, maar ook over Nederlands-Indië en Japan. Een groot verschil is dat de meeste mensen in Nederland – weliswaar getekend – terugkeerden naar hun oude leven, maar dat Nederlands- Indië nooit meer is teruggekomen.

De tijd heeft deze werelden, de geschiedenis van Nederland en Nederlands-Indië, weer bij elkaar gebracht. Maar dat kan én kan alleen als we herinneringen blijven delen. Er zijn steeds minder mensen die uit eerste hand kunnen vertellen hoe het is geweest, in de jaren voor en na 15 augustus 1945. Ik ben blij dat een aantal daarvan vandaag weer aanwezig is.

Ik hoop dat u uw verhaal wilt blijven delen met iedereen voor wie het geen herinnering is. Ik zie het als een opdracht aan ons, en aan de generaties na ons, om uw verhaal levend te houden. Dat is niet altijd gemakkelijk. Iedereen weet dat we op 4 mei de doden herdenken en op 5 mei de bevrijding van Nederland vieren, maar de betekenis die 15 augustus heeft voor Indonesië is complexer, en kunnen we niet los zien van de kolonisatie, de onafhankelijkheidsstrijd van de Indonesische bevolking en van de repatriëring van honderdduizenden Nederlanders. Alleen als we al die facetten blijven belichten, en als we elkaar corrigeren als we het niet juist vertellen of te weinig oog hebben voor de onderliggende gevoelens, wordt 'Het verhaal van Indië' onderdeel van onze collectief geheugen. En dat moet ook. Want het is niet alleen uw geschiedenis, het is ook mijn geschiedenis. Het is ónze geschiedenis.

